

SİVAS KONGRESİ'NİN MİLLİ MÜCADELEDE KAMUOYU OLUŞTURULMASI AÇISINDAN ÖNEMİ

Dr. Emine Kısıklı

Kamu terimi, sosyoloji biliminde grup ile eşanlamda kullanılmaktadır. Kamu ,belli bir mesele ile karşılaşmış, bu mesele etrafında toplanmış fertlerden meydana gelen bir gruptur. Grup içindeki kişiler, meselenin çözümü hakkında çeşitli görüşlere sahiptirler ve meseleye bir çözüm yolu bulmak için birbirleriyle tartışmaya girişirler¹. Kamuoyu teriminin ikinci unsuru olan "Oy" da, kanaat anlamına gelmektedir. Buna dayanarak $Kamu + Oy = Kamuoyu$ terimini çok çeşitli şekillerde tanımlayabilmek mümkündür. Fakat, en geniş anlamı ile kamuoyu, "Halkı ilgilendiren belli bir mesele hakkında, belirli bir zamandaki genel yargı, yahut ortak kanaattir"².

Batı demokrasilerinde kamuoyunun oluşumu umûmiyetle üç tabakalı bir piramide benzetilmektedir. Piramidin tabanını meydana getiren alt ve geniş tabakada halk yığınları yer almaktadır. Bu yığınlar kamuoyu açısından "pasif" bir özelliğe sahiptir. Çünkü, kamuoyunu ilgilendiren bir çok mesele karşısında ilgi ve bilgi dereceleri düşüktür³. Piramidin tepesinde ise, "kamuoyu yaratıcıları" denilen fertler ve gruplar bulunmaktadır. "Kamuoyu yaratıcıları toplum içinde çok küçük bir grubu teşkil etmekle beraber, kamuoyunun hem kapsamı, hem de oluşturulması bakımından çok önemli bir rol oynarlar"⁴.

Kamuoyu teriminin dünyada, özellikle XVIII.nci yüzyıldan itibaren büyük önem kazanmasına karşılık, XX. nci yüzyıl başlarında bile, Osmanlı Devleti'nde tam anlamıyla bir kamuoyundan söz edebilmenin mümkün olmadığı göze çarpmaktadır. Bir ülkede kamuoyunun oluşmasına yardımcı olan bâzı faktörler vardır. Bu faktörleri şu şekilde sıralayabilmek mümkündür:

1 Duygu Sezer, Kamuoyu ve Dış Politika, Ankara, 1972, s. 3.

2 Bülent Daver, Siyaset Bilimine Giriş, Ankara, 1972, s. 251.

3 Sezer, a.g.e., s. XXII, 78.

4 Sezer, a.g.e., s. 79.

- “a) Millî hâkimiyet kavramı
 b) Kitle eğitiminin önem kazanması ve okur - yazar oranının artması
 c) Modern ulaştırma ve haberleşme araçlarının yayılması”⁵.

Osmanlı Devleti’nde kamuoyu oluşturulmasını sağlayan bu unsurlar tam olarak gerçekleştirilememiştir. Çünkü uygulanan mutlak monarşi yönetimi nedeniyle vatandaş yüzyıllar boyu devlet işlerine ve siyasî meselelere ilgisiz kalmıştır. Ancak İttihat ve Terakki dönemi ile birlikte, takriben XX. nci yüzyıl başlarından itibaren kamuoyu yavaş yavaş oluşmaya başlamıştır. Yâni, İttihat ve Terakki, Türk Milleti’nin kanaatlerini biçimlendirmede önemli bir rol oynamıştır. Öte yandan kamuoyu oluşturmada en önemli unsurlardan birisini teşkil eden kitle eğitimi ve okur yazar oranı, Millî Mücadele hareketinin başlangıcı olarak nitelendirdiğimiz, Mondros Mütârekesi’nden hemen sonra başlatılan dönemde bile oldukça düşüktür⁶. Eğitim düzeyi düşük olduğu gibi, özellikle son yıllarda peş peşe girilen harpler de, aydın tabakanın azalmasına sebebiyet vermiştir. Ayrıca kitle iletişim araçları, ulaşım ağının yetersizliği sebebiyle kamuoyu oluşturmada yeterli olamadıkları gibi, eğitim vasıta ve imkânlarından yararlanması gereken nüfusun büyük çoğunluğunun, bu imkânların hemen hiç götürülemediği olduğu köylerde ve küçük yerleşim merkezlerinde yaşaması da⁷, kamuoyu oluşmasını olumsuz yönde etkilemiştir.

Günümüzde kamuoyu oluşturmadaki önemli görevini hâlâ muhafaza etmekte olan basın, Osmanlı Devleti’nde mazisinin oldukça yeni olması sebebiyle⁸, kamuoyu oluşturmadaki aktif rolünü geç baş-

5 Daver, a.g.e., s. 254-255.

6 Eldeki bilgilere göre, I. Dünya Harbi öncesinde Anadolu ve Trakya’da (Misak-ı Millî sınırları dahilinde) 12.812 ilkokul vardır. İlkokullarda aynı dönemde okuyan öğrenci sayısı da 569.460 dir. Yine aynı dönemde orta öğretimdeki okul sayısı 153, öğrenci sayısı ise 27.461 dir. 6.677 öğrenci de üst düzeyde eğitim görmektedir. Tefik Çavdar, Millî Mücadele Başlarken Sayılarla Vaziyet ve Manzara-i Umumiye, İstanbul, (Milliyet Tarih Yay.), 1970, s. 86.

7 14 Nisan 1919’da yayımlanan nüfus tahminine göre Osmanlı Devleti’nin nüfusu 14.118.968 dir. Bu toplamın içerisine 1.167.946 Rum, 587.960 Ermeninin mevcut olduğu tahmin edilmektedir. Yine tahminlere göre bu nüfusun 1 milyona yakın kısmı İstanbul’da, 1 milyon civarındaki bölümü de diğer büyük şehirlerde yaşamaktadırlar. Geri kalan 12 milyon civarındaki bölüm ise daha küçük yerleşim merkezlerinde ve köylerde barınmaktadır. Çavdar, a.g.e., s. 17-18 (tablo II).

8 Türk Basın hayatı, 1 Kasım 1831’de “Takvim-i Vekayi”nin yayımlanmasıyla başlamıştır. Devletle ilgisi olmayan, tamamen şahıs malı olan ilk gazete ise 1860’da yayımlanmasına başlanan ve Ağâh Efendi’nin sahibi bulunduğu “Tercüman-ı Ahvâl” dir.

lattığı görülmektedir. Buna rağmen Osmanlı Devleti'nde basın, özellikle Tanzimat'tan, Millî Mücadeleye kadar geçen dönemde Türk kamuoyunu etkileme açısından oldukça önemli görevler yapmıştır. Ancak, I. Dünya Harbi'nin getirdiği ekonomik sıkıntılar, basının bu önemli görevini büyük ölçüde etkilemiştir⁹. Bütün bunlara, mütârekenin hemen akabinde İtilâf kuvvetlerinin kontrolleri altına aldıkları bölgelerde basına uyguladıkları sansür de eklenince, basının kamuoyu oluşturmadaki bu etkin görevi büsbütün zorlaşmıştır.

Basın, mütâreke sonrasında kamuoyu oluşturmadaki bu önemli görevini yerine getirebilmenin güçlüğü içerisinde iken, Mondros'tan sonra herhangi bir işgal ve zulüm hareketine marûz kalmamış bölgelerde de, yeni bir mücadeleye karşı ilgisizlik doğmuştur. Tabii o günlerde bu ilgisizliği gerektiren bazı sebepler vardır. Herşeyden önce I. Dünya Harbi, Osmanlı Devleti'nin askerî ve ekonomik açılarından çöküntüye uğramasına yol açmıştır. Ardarda girilen harpler, manevî açıdan da büyük bir çöküntü yaratmış ve Türk Milleti gelecek endişesine kapılmıştır. Öte taraftan memleketi I. Dünya Harbine sürükleyen Enver Paşa ve takımının subay menşe'ili olmaları sebebiyle, gerek İttihatçılar'a, gerek subay kadroya karşı içte büyük bir nefret uyanmıştır¹⁰. Bütün bu ümitsizlik ortamında geleceği için hükümetten güzel haberler bekleyen Türk Milleti'ne, basın kanalıyla Mondros'un bir siyasî başarı olarak görüldüğü duyurulmuştur¹¹. Çünkü, Vahideddin ve İstanbul Hükûmeti, Mondros'tan sonra İngilizlerin dostluk ellerini Türkler üzerine uzatacakları inancına kapılmışlardır. Ayrıca Osmanlı Devleti'nin kurtuluşunun ancak güçlü bir devletin mandası altına girmekle mümkün olabileceğini savunan bazı aydın kişiler de, manda fikrinde birleşerek ve kamuoyunu bu yönde etkilemeye çalışarak yeni bir mücadeleye karşı belirli bir süre de olsa, ilgisizlik yaratmışlardır.

9 Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Harbine girdiği yıl memlekette çıkarılmakta olan gazete ve dergi sayısının 73 olduğu bilinmektedir. Bu sayı 1915'de 8'e, 1916'da 6'ya kadar düşmüştür. Ancak harbin son yılında büyük bir artış kaydedilerek, gazete ve dergi sayısı yeniden 71'e ulaşmıştır. İzzet Öztoprak, Kurtuluş Savaşında Türk Basını, (Mayıs 1919-Temmuz 1921), Ankara, (Türk. İş Bank. Kültür Yayınları, Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılı Dizisi, No: 8, Tisa Matbaası), 1981, s. 27.

10 O günlerde kamuoyundaki İttihatçı ve subay düşmanlığına ilişkin kaynaklarda pek çok bilgi mevcuttur. Bak: Bezmi Nusret Kaygusuz, Bir Roman Gibi, İzmir, (İhsan Gümüşayak Matbaası), 1955, s. 172; M. Şefik Aker, İstiklâl Harbinde 57. Tümen ve Aydın Millî Cidali, İstanbul, (Askerî Matbaa), 1937, s. 59, 60, 108; Celâl Bayar, Ben de Yazdım, (Millî Mücadeleye Giriş), İstanbul, (Baha Matbaası, C. VI), 1968, s. 1910.

11 "Tasvir-i Efkar", 2 Teşrin-i Sâni 1334/Kasım 1918.

İşte, Millî Mücadelede kamuoyu oluşturuvcu durumunda olan ve üç tabakalı piramidin tepesinde yer alan Mustafa Kemal Paşa millî hareketi başlatmak amacıyla Samsun'a çıktığı günlerde böyle hâlet-i ruhiyede bir kamuoyu devralmıştır. Gerçi o sıralarda memleketin en fazla işgal ve zulüme marûz kalmış bölgeleri olan Doğu Anadolu'da Ermeniler'e, Doğu Karadeniz'de Pontus Rum'larına, Batı Trakya'da Yunan istilâlarına karşı, özellikle İttihatçıların önderliğinde ilk kurtuluş çabaları, Müdafaa-i Hukuk vb. adlarla kurulan cemiyetler vasıtasıyla gerçekleştirilmeye başlanmıştır¹². Fakat, Mustafa Kemal Paşa için asıl önemli mesele, piramidin tabanında yer alan bütün unsurlara tehlikenin büyüklüğünü anlatabilmek ve mahallî çalışmaların bütün Türk Milleti'nin katılacağı bir Millî Mücadele haline dönüştürülmesini sağlayabilmektir. O, bir taraftan Türk Milletini topyekûn Millî Mücadeleye kazandırmaya çalışırken, diğer taraftan da ömrünü tamamlamış olduğuna inandığı Osmanlı Devleti'nin yerine, millî hâkimiyet esasına dayalı, müstakil yeni bir Türk Devleti kurmak arzusundadır¹³. Bu iki aşamalı hareket, Mustafa Kemal Paşa'nın Millî Mücadelede kamuoyu oluşturmaya zorlaştırmaktadır. Çünkü O, saltanatı ve hilâfeti yıkmaya çalışırken, Türk Milleti'ne, Padişaha sadakatle bağlı olduğu izlenimini vermek, dinsiz damgasını yememek durumundadır. Ayrıca, İttihatçıların Millî Mücadele başlangıcındaki bütün faaliyetlerine rağmen, kamuoyundaki derin İttihatçı düşmanlığı sebebiyle de, İttihatçılarla bir ilişkisi olmadığına milleti inandırmak mecburiyetindedir. Çünkü, Millî Mücadele aleyhinde kamuoyu oluşturmaya çalışan İtilaf Devletleri ve onların yoğun baskılarına sahne olan İstanbul Hükûmeti, gerek Mustafa Kemal'in saltanat ve hilâfete düşmanlığını, gerek millî hareketin İttihatçı teşebbüsü olduğu nazariyesini bir anti tez olarak kullanacaklardır. Bu sebeple Mustafa Kemal Paşa, bir taraftan basın kanalıyla, bir taraftan da o günlerde Türk Milleti üzerinde nüfuz sahibi olan eşraf, şeyh, ağa, tarikat men-

12 Trakya ve Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, İttihatçı lider Talât Paşa'nın emir ve direktifleriyle, Edirne mebusu Faik Bey, Edirne Belediye Reisi Şevket, Avukat Şeref Aykut Beylerle, tüccardan Yolgeldili Kasım Efendi ve bunlara katılan vatansever Edirnelilerin gayretleriyle kurulmuştur. Tefvik Bıyıkhoğlu, Trakya'da Millî Mücadele, Ankara, (T.T.K., C. I.), 1955, s. 124; Vilâyat-ı Şarkîye Cemiyeti'nin kurucularından Raif Efendi Mazhar Müfit Bey'e anlattığı hatıralarında İttihatçı olduğunu belirtmektedir. Mazhar Müfit Kansu, Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber, Ankara, (T.T.K., C. I), 1966, s. 20; Nail Moralı ise, İzmir Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin çalışmalarında İttihatçıların büyük hizmetler verdiğini kaydetmektedir. Nail Moralı, Mütârekede İzmir Olayları, Ankara, (T.T.K.), 1973, s. 45.

13 Mustafa Kemal Atatürk, Nutuk, İstanbul, (M.E.B. Basımevi), C. I, 1969, s. 12.

subu vb. unsurlar vasıtasıyla İstanbul Hükümeti ve İtilâf Devletleri'nin bu tezlerini çürütmeye çalışırken, kongreleri de, önemli bir kamuoyu oluşturma aracı olarak değerlendirecektir.

Gerek mütârekeden hemen sonra, gerek İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali olayının kamuoyunda yarattığı derin üzüntüden sonra, yalnız millet iradesinden doğan bâzı millî teşekküller, kurtuluş çareleri aramak, vatan ve milletin istiklâlini temin etmek gayesiyle çeşitli kongreler düzenlemişler¹⁴, doğuda ve batıda genel uyanmayı büyük ölçüde sağlamışlardır. Fakat, daha önce de belirttiğimiz üzere Mustafa Kemal Paşa'nın yegâne amacı, mahallî çalışmaların bir an önce millî bir şekle dönüştürülmesidir. Paşa'ya göre başarıya ulaşmak, millî hareketi Türk Milleti'ne mâl etme azmiyle harekete geçmekle mümkündür. Erzurum Kongresi ile millî birliğe doğru gidişin ilk imtihanı başarı ile verilmiştir. Mustafa Kemal Paşa için bundan sonraki en önemli aşama, Millî Mücadele hususunda Amasya Tamimi ile belirlenen, Erzurum Kongresi ile kabul edilen kararların, bütün Türk Milleti'nin temsilcilerinin katılmasıyla meydana gelecek millî bir kongre tarafından kabul edilmesini sağlamaktır. Yâni amaç, millî harekete meşrûluk kazandırmaktır. Mustafa Kemal Paşa'ya göre, Erzurum Kongresi doğu vilâyetlerini birleştirmiş, muhtelif teşekkülleri bir gaye üzerinde derlemeye hizmet etmiştir. Fakat bu kâfi değildir. Anadolu ve Şarkî Trakya'nın birliğini ve beraberliğini temin edebilmek için Sivas Kongresini bütün vatan adına millî bir kongre halinde toplamaya ve Millî Mücadeleyi, bu kongrenin seçeceği Heyet-i Temsiliye'nin tek idaresine bırakmaya gerek vardır. Ancak bu sayede millî hareket, bütün memleket ve millete şâmil bir çalışma haline döndürülebilir¹⁵.

Sivas Kongresi'ne katılmak amacıyla 2 Eylül 1919 akşamı Sivas'a ulaşan Mustafa Kemal Paşa'ya Sivas halkının gösterdiği aşırı sevgi ve tezahürat, Millî Mücadele hareketinin Türk Milletine mâl edilmesi fikrinin büyük ölçüde gerçekleştirilmiş olduğunun en güzel delilidir. Üstelik, bu büyük sevgi gösterileriyle karşılanan şahıs, İstanbul Hükümetine karşı gelmiş bir asi durumundadır. 4 Eylül günü toplanan kongre heyeti, 5 Eylül günü padişaha ve Türk Milleti'ne hitaben iki

14 Mütârekeden hemen sonra ortaya çıkan durum üzerine, ilkönce İstanbul'da harekete geçen aydınlar, 51 teşekkülün iştirak ettiği Millî Kongreyi 29.11.1918 tarihinde toplamışlardır. Erzurum ve Sivas Kongreleri'nden başka, batıda İzmir'in işgalinden sonra Balıkesir, Alaşehir, güneyde de Pozantı kongreleri faaliyette bulunmuşlardır.

15 Kansu, a.g.e., C. I, s. 148.

ayrı beyannâme yayınlamıştır¹⁶. Bu beyannâmenin nahiye ve köylere kadar duyurulmasının gerekli olduğu üzerinde önemle durulmuş ve kongre heyeti bu hareketle, daha ilk gündən itibaren millet adına hareket ettiğini, onun meşrû haklarının koruyucusu ve yöneticisi olduğunu kamuoyuna açıkça göstermiştir. Kongrenin ilk üç günü uğraştığı bir diğer mesele de, “İttihatçılık” meselesidir¹⁷. Bâzı kongre âzâları haklı olarak, Sivas Kongresi’nin hiç bir siyasî fırkaya dayanmadığını, sırf vatanseverlik gayesiyle toplandığının ve Türk vatanının kurtarılmasından başka bir amacı olmadığını yeminle teyid edilmesi lüzûmu üzerinde durmuşlardır. Bu âzâların Hürriyet ve İtilâf Fırkasına da mensup olmadıkları göze çarpmaktadır¹⁸. Yapılan konuşmalardan sonra kongre çalışmalarının, İttihat ve Terakki Cemiyeti ile bir bağlantısı olmadığını ihtiva eden bir yemin formülü¹⁹ hazırlanmış, tek bir üye haricinde²⁰, bütün kongre âzâları yemin ederek, İttihatçılık meselesini çözüme kavuşturmuşlardır. Böylece kongrenin ilk üç günü Millî Mücadelede kamuoyu oluşturulmasına büyük ölçüde engel olan unsurlar başarıyla etkisiz kılınmıştır. Bundan sonra kongre çalışmaları “manda” meselesi üzerinde yoğunlaştırılmış, fakat manda meselesi de, Rauf Bey’in Amerikan Senatosu’na bir tabkik heyeti gönderilmesi hususunda yazı yazılması teklifiyle halledilmiştir²¹.

Kongre, Anadolu’da ve Rumeli’de kurulmuş olan bütün milli cemiyetleri, “Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti” adı

16 Sivas Kongresi’nin Padişaha hitaben yayınladığı beyannâmenin tam metni, “İrade-i Milliye” gazetesinin 14 Eylül 1919 tarihli ilk nüshasında yer almaktadır.

17 Nutuk, C. I, s. 88.

18 İttihatçılık ve yemin bahsi üzerinde en çok duran Denizli delegesi Küçük Ağazade Necip Ali Bey, kongrede yaptığı konuşmada, “Biz ne İttihatçı, ne İtilâfçıyız. Ne şu, ne öteki fırkanın elemanlarıyız. Böyle dahi olsak bu sekaf altında yalnız vatani kurtarma gayreti milliyesi ile hemfikir olarak toplanmış insanlarız. Vatan kurtuluncaya kadar her türlü partililik fikrinden ve telâkkisinden uzak ve birbirimize omuz vermiş olarak, yalnız istihlâsı memleket ve millet için çalışacağız ve bütün vatandaşları aralarındaki her türlü siyasî ihtilâfı durdurarak, yalnız bu büyük ve millî gaye üzerinde hedef istikametinde buluşturup, birleştireceğiz” demektedir. Kansu, a.g.e., C. I, s. 218-219.

19 Hazırlanan bu formül aynen şöyledir: “Saadet ve selâmeti vatan ve milletten başka hiç bir maksadı şahsî takip etmeyeceğime, İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin ihyasına çalışmayacağıma, mevcut fruku siyasiyeden hiç birinin emeli siyasiyesine hâdim olmayacağıma vallahi, billâhi”, “İrade-i Milliye”, 14 Eylül 1919; Kansu, a.g.e., C. I, s. 219.

20 Bu yemine iştirak etmeyen tek âzâ, Mazhar Müfit Kansu’dur.

21 Nutuk, C. I, s. 114; Amerikan Senatosuna hitaben yazılan bu rapor, Atase, (Askerî Tarih ve Stratejik Etüd Bşk.), Türk İstiklâl Harbi Arşivi, Dos. No: 5, Arşiv No: 1/105’de kayıtlıdır.

altında birleştirerek²², tek bir cemiyet haline dönüştürmüş, böylece bütün millî kuvvetlerin tek bir elden idare edilmesi ve millî bir hedefe sevk edilmesi gerçekleştirilmiştir.

Sivas Kongresi, bu kongreye esas teşkil eden Erzurum Kongresi kararları üzerinde önemli değişiklikler yapmamış, sadece alınan kararları umûmileştirerek, millî harekete millî boyutlar kazandırmıştır.

Erzurum Kongresi tarafından seçilmiş olan Heyet-i Temsiliye, Sivas Kongresi ile görev ve yetkileri bakımından büyük değişikliklere uğratılmış, memleketin diğer bölgelerinden seçilen âzâlarla güçlendirilerek²³, vatanın bütününe içerisine alacak şekilde genişletilmiş ve Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Heyet-i Temsiliyesi haline dönüştürülmüştür²⁴. Böylece sayı ve nitelik bakımından Heyet-i Temsiliye'ye rahat çalışma imkânı sağlanmıştır. Osmanlı Hükümeti'nin herhangi bir dış baskı karşısında dağılması halinde Heyet-i Temsiliye, derhal saltanat ve hilâfet makamının ve milletin varlığını korumak için geçici bir yönetimle görevi üzerine alabilecektir²⁵. Gerektiğinde geçici bir hükümet görevini üstlenebilecek olan Heyet-i Temsiliye, kendisine tanınan geniş askerî yetkilerle de, Türk Milleti adına Millî Mücadele hareketini teşkilâtlandırma görevini üstlenmiştir.

İşte, gerek kongrenin yaptığı olumlu çalışmalar, gerek Heyet-i Temsiliye'nin saltanat ve hilâfet makamının ve Türk Milleti'nin geleceğini korumak azmiyle harekete geçirilmesi, gerekse millî teşkilâtın organizasyonunun sağlanması hususlarındaki kararlılık, mem-

22 Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin teşekkül ettiğine dair vesika, Atase, Türk İstiklâl Harbi Arşivi, K1: 322, Dos. No: 57-A, 3, Arşiv No: 5/2793, Fih: 34'de yer almaktadır. Ayrıca bak. Faik Reşit Unat, "Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Kuruluşuna Ait Vesikalar", **Tarih Vesikaları Dergisi**, C. I, S. 1, Haziran, 1941, s. 3-9.

23 Erzurum'da Heyet-i Temsiliye'nin en az dokuz, en çok onaltı üyeden meydana geleceği karara bağlanmış ve dokuz kişilik bir Heyet-i Temsiliye seçilmiştir. Bu heyetin üyeleri Sivas Kongresi'nde doğu illerini temsil edeceklerdir. Fakat bu heyet üyeleri hiç bir zaman biraraya gelememiş, hattâ heyet, Sivas Kongresi'nde çoğunluk sağlanamadığı için çalışamaz duruma düşmüştür. Bunun üzerine tüzüğün verdiği yetkiye dayanılarak ve yönetmeliğe uyularak, Heyet-i Temsiliyece onuncu üyeyi seçmek mecburiyeti hâsıl olmuş, Samsun bölgesi temsilcisi olan Refet Bey'in de üyeliğe getirilmesi ile Sivas'ta hazır bulunan üyelerin sayısı beşe çıkartılarak çoğunluk sağlanmıştır. Sivas Kongresi'nde ise, eski Heyet-i Temsiliye'nin üyeleri olduğu gibi bırakılmış, bunlara tüzüğün verdiği yetkiye dayanılarak, kongrenin seçimi ile, temsilcileri bulunmayan bölgelerden altı üye daha ilâve edilerek, üye sayısı onaltıya çıkartılmıştır.

24 Nutuk, C. I, s. 89; Baykal, a.g.e., s. IX.

leketin kaderinin iyi bir istikamete yöneltildiğine inanan aydın fikirli insanların harekete geçmelerini sağlamıştır. Çünkü, yurdun dört bir tarafından Sivas Kongresi kararlarının benimsendiği ve yapılan çalışmaların olumlu karşılandığı hususlarında Heyet-i Temsiliye'ye ve Mustafa Kemal Paşa'ya bağlılık bildiren telgraflar yağmaya başlamıştır.

22.9.1919'da 11.nci Fırka Kumandanı Mümtaz Bey tarafından 20. nci Kolordu Kumandanlığı'na gönderilen telgrafta, Niğde'nin teşkilât-ı milliyesine muvaffakiyetle çalışıldığı, Konya'ya bağlı Ereğli ve Karaman kazalarında da, olumlu gelişmeler kaydedildiği, Koçhisar'da da teşkilât-ı milliyeye başlanılmak üzere olduğu bildirilmiştir²⁶. Çorum Mutasarrıflığı, Sivas Millî Kongresi Heyet-i Temsiliyesi Riyaseti'ne gönderdiği telgrafta, Sivas Kongresi'nin on maddelik kararlarının ve diğer tamimlerinin padişaha arzına engel oldukları anlaşılan hükümet-i merkeziyenin, bu hareket tarzıyla Çorum livasındaki ahali ve memurları müteessir ettiği belirtilmektedir²⁷. Çorum livasının, mutasarrıf imzasıyla Heyet-i Temsiliye Riyaseti'ne gönderdiği bir diğer telgrafta ise, livanın, kongrenin her türlü kararlarına kayıtsız şartsız uyacağı bildirilmektedir²⁸.

Bu arada Mustafa Kemal Paşa, millî birliğin tesis edilmeye başlanmasından son derece memnun olmuş olsa gerek, 29.9.1919'da, İzmit Mutasarrıflığı'na bir telgraf göndererek, yapılan çalışmalardan, özellikle de Ferit Paşa kabinesine karşı alınan tavırdan duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir (Ek: 1).

Karaman'dan Sivas Heyet-i Temsiliye Riyaseti'ne, 2.10.1919 tarihinde gönderilen ve kaymakam vekili Kahraman imzasını taşıyan telgrafta ise, Karaman'ın millî harekâta iştirak etmiş olduğu, askerî kumandanlarla birlik ve beraberlik içerisinde hareket edildiği, âsâyişi bozacak bir durum mevcut olmadığı bildirilmiştir²⁹. Aynı gün Sungurlu'dan gelen bir başka telgraf ise, Sungurlu'da eşraf ve memurların içtimarıyla Reis-i Evvel Müftü Hacı Osman Efendi ile Reis-i Sâni Belediye Reisi Hacı Osman Bey'in riyasetinde ondört üyeden mürekkep, Müdafaa-i Hukuk-u Millîye Cemiyeti'nin kurulduğunu

25 Baykal, a.g.e., s. X.

26 Atase, Atatürk Özel Arşivi, K1: 1, Dos. No: 1335/3-1, Fih: 46.

27 Atase, Türk İstiklâl Harbi Arşivi, K1: 322 Dos. No: 57-A/3 Fih: 45/1.

28 Atase Atatürk Özel Arşivi K1: 2 Dos. No: 1335/3-3 Fih: 15.

29 Atase Atatürk Özel Arşivi K1- 1 Dos. No: 1335/3-1 Fih: 52.

müjdelemektedir³⁰. 4.10.1919 tarihinde Bilecik'ten gönderilen telgrafta ise, liva halkının harekât-ı millîyeye katılma kararı aldığı ve liva dahilinde bin süvari ile beşyüz piyadenin hazır olduğu, Kara Keçili aşiretinin de, bu fedai gönüllülerin yanında yer aldığı bildirilmiştir³¹. 5.10.1919'da da Bozüyük, Müdafaa-i Hukuk-u Millîye Cemiyetini teşkil ederek, her an tebliğ buyurulacak emri ifaya hazır olduklarını duyurmuştur³². Yine Bozüyük'den Belediye Reisi Hacı Bey ve eşraftan sekiz kişinin imzasıyla gönderilen bir diğer telgrafta ise, nahiye halkının Kuvâ-yı Millîye'ye iştirake karar verdikleri Sivas'a iletilmiştir³³. Aynı gün, eski 7.nci Ordu Karargâh Süvari Bölük Kumandanı Ömer Bey de, Ahlat'tan, Mustafa Kemal Paşa'ya gönderdiği telgrafta, "alayının Konya'da olduğunu emr-i samilerine hazır olduğunu" bildirmiştir³⁴. Göksun Makinalı Tüfek İhtiyat Mülâzımı Şerifüddin Bey de, Malkara Kuvve-i Millîye Temsil-i Canib-i Âliyesi'ne gönderdiği telgrafta, teşkil edecek orduya iltihak eylemeye hazır olduğunu belirtmiştir³⁵. Memleketin bir başka yöresi olan İzmit'ten, 6.10.1919'da Mustafa Kemal Paşa'nın şahsına gönderilen bir başka telgraf örneği ise oldukça ilginçtir. Bu telgrafi gönderen Kılınczade Ali Bey, Mustafa Kemal Paşa'ya, "Milletin son ümidi bilhassa sizde ve arkadaşlarınızdadır. Oynadığımız koz da sonuncudur" demektedir (Ek: 2). Sivas Kongresi'nden sonra Mustafa Kemal Paşa'ya ve Millî Mücadele hareketine bağlılığı belirtmek amacıyla çekilen telgraflardan bir diğeri de, Gebze'den gelmektedir. 6.10.1919'da Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesi'ne bir telgraf çeken, kaymakam adına Mithat ve Belediye Reisi Abdullah Beyler, kazada, ulemâ, memur ve eşrafın katılmasıyla yapılan toplantıda, Kuvâ-yı Millîye'ye katılma kararı alındığını bildirmişlerdir³⁶. Aynı gün Gebze'den Mustafa Kemal Paşa'nın şahsına gönderilen telgrafta ise, Kekboze (Gebze) ve Kartal kazalarının Kuvâ-yı Millîye'ye katıldıkları, Beykoz ve Şile'nin de İstanbul ile rabitalarının kesilmesine tevessül edildiği bildirilmiş, ayrıca Gebze'deki askerî müfrezenin, Yıldız'daki Muhafız Süvari Alayı Kumandanlığı'na bir telgrafnâme göndererek, "Kat-ı rabita" eyledikleri duyurulmuştur (Ek: 3). Aynı gün Yenişehir ahali adını, Belediye Reisi Hasan Bey tarafından

30 Atase Atatürk Özel Arşivi K1: 2 Dos. No: 1335/3-3 Fih: 32-1.

31 Atase Atatürk Özel Arşivi K1: 2 Dos. No: 1335/3-3 Fih: 37.

32 Atase Atatürk Özel Arşivi K1: 2 Dos. No: 1335/3-3 Fih: 38-1.

33 Atase Atatürk Özel Arşivi K1: 2 Dos. No: 1335/3-3 Fih: 38.

34 Atase Atatürk Özel Arşivi K1: 2 Dos. No: 1335/3-3 Fih: 39.

35 Atase Atatürk Özel Arşivi, K1: 2, Dos. No: 1335/3-3, Fih: 39-1.

36 Atase, Atatürk Özel Arşivi, K1: 2, Dos. No: 1335/3-3, Fih: 41-1.

Sivas'ta Heyet-i Temsili'ye Riyaseti'ne gönderilen telgrafta ise, ahalinin harekât-ı milliyeye hazır olduğu bildirilmiştir³⁷.

Bu örneklerden de anlaşılacağı üzere, artık Sivas Kongresi'nden sonra memleketin muhtelif bölgeleri yer, yer Mustafa Kemal Paşa'ya ve millî harekete bağlanmaya başlamışlardır. 8.10.1919'da da Koçhisarlılar, Sivas Kongresi münasebetiyle, Millî Mücadele ruhu ile her türlü fedakârlığa hazır olduklarını bildirmişlerdir³⁸. Mustafa Kemal Paşa, Heyet-i Temsiliye adına bu tele, aynı gün verdiği cevapta, Koçhisar ahalisinin hissiyat-ı vatanperveranesinden dolayı büyük memnuniyet duyduğunu, teşkilât-ı milliyenin yayılmasına büyük özen gösterilmesini rica etmiştir³⁹. Burdur ve Isparta livaları adına Jandarma Kumandanı Tahsin Bey tarafından, 18.10.1919'da Mustafa Kemal Paşa'ya gönderilen telgrafta da, adı geçen livaların millî hareketin ve Mustafa Kemal Paşa'nın başarısına duacı oldukları belirtilmiştir⁴⁰. 27.10.1919'da da, Gümüşhane millî birliğini kurmuş ve Heyet-i Temsiliye'ye bir bağlılık telgrafi çekmiştir⁴¹. Afyonkarahisar'da da halk, Sivas Kongresi'nden sonra mutasarrıfın kongre mukarreratını tanımamakta ısrar etmesi üzerine, bir müddet sessiz kalmış, fakat mutasarrıfın uygunsuz hareketleri ve İngilizlerden para talep ettiğine dair muhaberesinin ele geçirilmesi üzerine galeyana gelmiş, mutasarrıfı makamından uzaklaştırarak, bu vazifeye millet tarafını tutan Kadı Efendiyi getirmişlerdir. Afyon'daki askerî depolarda bulunan silâh ve cephaneyi millî muntuka hariçine çıkartmak isteyen üçyüz kişilik bir İngiliz müfrezesinin teşebbüsü de, yine Afyonkarahisar halkının birlik ve mukavemetiyle etkisiz bırakılmıştır⁴².

Sivas Kongresi'nden sonra, Millî Mücadeledeki üstün hizmetlerine daima şahid olduğumuz Türk kadınları da boş durmamışlar, teşkilatlanma faaliyetlerini sürdürerek, Heyet-i Temsiliye ile irtibata geçmişlerdir. 9.1.1920'de, Asiye Remzi Hanımın riyasetinde, Amasya Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti, Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyetine⁴³ bağlı olarak kurulmuş ve kuruluş ha-

37 Atase, Atatürk Özel Arşivi, K1: 2, Dos. No: 1335/3-3, Fih: 41-2.

38 Atase, Atatürk Özel Arşivi, K1: 1, Dos. No: 1335/3-1, Fih: 55.

39 Atase, Atatürk Özel Arşivi, K1: 1, Dos. No: 1335/3-1, Fih: 55-1

40 Atase, Atatürk Özel Arşivi, K1: 1, Dos. No: 1335/3-1, Fih: 58.

41 Atase, Atatürk Özel Arşivi, K1: 1, Dos. No: 1335/3-1, Fih: 23.

42 Ali Fuad Cebesoy, Millî Mücadele Hatıraları, İstanbul, 1953, s. 194.

43 Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti, merkezi Sivas olmak üzere, Sivas Valisi Reşit Paşa'nın eşi Melek Hanım ve arkadaşları tarafından kurulmuş ve kısa zamanda muhtelif şehirlerde merkeze bağlı olarak şubeler açmıştır. 8.11.1335/1919 tarihli ve 15 numaralı "İrade-i Milliye" gazetesinde cemiyetin kuruluşuna ait şu haber yer almaktadır:

beri 5.nci Fırka Kumandanı Cemil Cahit Bey tarafından Heyet-i Temsiliye'ye bildirilmiştir⁴⁴. Mustafa Kemal Paşa, bu sevindirici haber üzerine, 12.1.1920'de biri 5.nci Fırka Kumandanlığı'na, diğeri Amasya Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti Riyaseti'ne olmak üzere iki ayrı telgraf çekmiş, Türk kadınlarının yaptıkları bu eşsiz fedakârlıktan duyduğu memnuniyeti ifade etmiştir (Ek: 4). Hemen akabinde Kayserili kadınlar, Kayseri Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti'ni teşkil etmişler ve cemiyetin kuruluş haberi Heyet-i Temsiliye'ye, Kayseri Mıntıka Kumandanı ve Ahz-ı Asker Kalem Reisi Emrullah Bey tarafından bildirilmiştir⁴⁵. Mustafa Kemal Paşa aynı şekilde Kayseri kadınlarının bu faaliyetlerinden de büyük gurur duymuş, Emrullah Bey'in 24.1.1920 tarihli telgrafına, 26.1.1920 tarihinde bir memnuniyet telgrafi ile cevap vermiştir, Paşa aynı gün ikinci bir telgrafla da, Kayseri Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti'ne teşekkürde bulunmuştur (Ek:5).

Görüldüğü üzere Sivas Kongresi'nden sonra hemen her bölge Heyet-i Temsiliye'ye müracaat etmiş ve millî harekete bağlılığını göstermiştir. Buna rağmen Mustafa Kemal Paşa, millî teşkilâtlanmanın ya hiç yapılmamış, ya da yapılmasına henüz başlanmış bölgelerdeki faaliyetlerini hızlandırmak ve milleti galeyana getirmek amacıyla olsa gerek, 24.11.1919 tarihinde, millete hitaben bir beyannâme yayınlamış, millî birliğin ve teşkilâtlanmanın en kısa sürede yapılması lüzumu üzerinde durmuştur⁴⁶. Fakat bütün bunlara rağmen, Sivas Kongresi Millî Mücadelede kamuoyu oluşturulması açısından oldukça önemli bir aşama katetmiştir. Kısaca diyebiliriz ki, "Sivas Kongresi, bu başsız teşkilâta ve karargâhsız silâhlı mücadeleye kılavuzluk etmek ve düzen sağlamak üzere, emir ve komutayı ele almak bakımından büyük bir önem" taşımaktadır⁴⁷.

"Sivas Hanımları geçen cuma günü (5.11.1335/1919) Numune Kız Mektebi'nde toplanarak, memleketin bütünlüğü ve istikbalini müdafaa uğrunda bütün Anadolu'nun birliği için çalışmak üzere bir cemiyet kurmuşlardır....

Hanımlarımızın memleket endişesi etrafında, erkekleri ve kardeşleriyle elele ve sonuna kadar çalışmaya azmettiklerini gösteren bu vatanperver teşebbüs, hususiyile nutuklarında ve telgraflarında gösterdikleri metin, ciddi ve müstesna fedakârlık hisleri, her türlü sıtayışlerin üstünde bir his ve heyecan ile telâkki edilmiştir, Medeniyet âleminde Anadolu'nun bu muhterem ve azimkâr heyecanlı seslerini Türk Milleti'nin daima yaşayacağına en büyük delil olarak kabul olunacaktır". Ayrıca cemiyetin kuruluşu ve faaliyetleri için bak. Afet İnan, "Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti", **VIII. Türk Tarih Kongresi**, Ankara, (T.T.K., 11-15 Ekim 1976, C. III.), 1983, s. 1996 vd.; Bekir Sıtkı Baykal, "Millî Mücadele'de Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti", T.C. Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Ankara, C. I., S. 1, 2, 3, 1984.

44 Atase, Atatürk Özel Arşivi, Kl: 29, Dos. No: 1336/26, Fih: 6.

45 Atase, Atatürk Özel Arşivi, Kl: 29, Dos. No: 1336/26, Fih: 9.

46 Atase, Atatürk Özel Arşivi, Kl: 5, Dos. No: 1335/5, 18, Fih: 7, 7-1.

47 Türk İstiklâl Harbi-Batu Cephesi, Ankara, (Gnl. Kur. Bşk. Yayınları), 1965, (C. II, Kısım II), s. 13.

EKLER

EK: I

Mustafa Kemal Paşa'nın İzmit Mutasarrıflığı'na Telgrafi.
Atase, Atatürk Özel Arşivi, K1: 2, Dos. No: 1335/3-3, Fih: 24.

Sivas
29.9.35

İzmit Mutasarrıflığına;

Vatanın her tarafının olduğu gibi İzmit'de dahî ahâl-i muhteremenin istihsâli makâmında meşru'aları hıyânet ve ihâneti tahakkuk eden Ferid Paşa kabinesinin iskâtıyla yerine amâl-i millîye'ye Şevket-me'âb Hazret-i Pâdişâhîye istirhâmatda bulunmanız husûsunun ne kadar meşrû' ve hak olduğuna kimsenin şübhe etmeğe hakkı yoktur. Bi'lcümlle İ'tilâf Devletleri ve İngilizler dahî mehâk ve meşrû' bulunduğu kâni' oldukları harekât-ı milliyemize ve 'umûmiyetle ahvâl-i dâhiliyemize müdâhaleye selâhiyetleri olmadığını ve müdâhale etmeyecekleri bildirmişlerdir. İzmit'de İngiliz mümessil-i siyâsisi olan Mr. Gamiye resmen mürâca'at ile maksad ve harekât-ı milliyemizin ma'tûf olduğu gâye-i meşrû'ayı ve te'min-i âsâyiş-i mahalliye husûsunda her dürlü tedâbîrin alındığını ve bilhassa anâsır-ı gayr-i müslimeden olan vatandaşların her dürlü hukûk ve huzûrlarının tarafımızdan taht-ı tekeffülde bulunduğunu beyân ile herhangi bir sebep ve sûretle müdâhaleye kalkışdıkları takdirde hareket-i vâkı'alarının verdikleri söze mugâyir tecâvüz sûretinde telâkkî edileceğini nâmımıza ifâde ediniz. İnzibât husûsunda alınan tedâbir ve tertibat ve ahâlinin teşebbüsât-ı meşrûası ve İngilizlerin vaz'iyedi hakkında i'tây-ı ma'lûmât buyurulması lüzûmu Hey'et-i Temsîliye karârıyla ricâ olunur.

Anadolu ve Rumeli
Müdâfa'a-i Hukûk Cem'iyeti
Hey'et-i Temsîliyesi Nâmına
Mustafa Kemal

EK: 2

Kılınc Zâde Ali Bey tarafından, Mustafa Kemal Paşa'ya Gönderilen Telgraf.

Atase, Atatürk Özel Arşivi, K1: 2, Dos. No: 1335/3-3, Fih: 41-3.

Izmit
6.10.35

Sivas'da Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine;

Milletin son ümidi bilhassa sizde ve arkadaşlarınızdadır. Oynadığımız koz da sonuncudur. Vatanın vahdetini te'minden ziyâde âtfe ahz-ı sûretle idâresi esbâbını ihzâr etmek lâzımdır. Tatbik edilen arzu ettiğim tarz-ı idâreyi yüksek fetanetiniz şakk etmekte 'âciz kalmışdır. Nâkıs ve nâ-tamâm tedbirlerin verdiği netâyic-i elîmeyi görerek şu şartla bütün emirlerinizi bilâ-kayd-ü şart ifâ edecek bir akl-ı 'âcizin mevcûd bulunduğu der-hatır ederiz.

Kılınc Zâde Ali

EK: 3

Gebze ve Kartal'dan Mustafa Kemal Paşa'ya Gönderilen Telgraf.
Atase, Atatürk Özel Arşivi, K1: 2, Dos. No: 1335/3-3, Fih: 41.

Sivas'da Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine;

Bugün Kekboze ve Kartal kazaları dahi Kuvây-ı Millîye ilhâk olmuşlardır. Beykoz ve Şile'nin de İstanbul ile râbitalarının kat'ı esbâbına tevessül edilmiştir. Buradaki askerî müfrezesi dahî Yıldız'daki muhâfız süvâri alayı kumandanlığı'na yazdıkları bir telgraf-nâme ile kat'ı râbita etmişlerdir. Bu geceyi kaptan ile mülâkât edilerek teşkilât hakkındaki tedbirlerinden alacağım ma'lûmâta göre emr-i sâmlerinden istizân edileceği ma'rûzdur.

EK : 4

Mustafa Kemal Paşa'nın Amasya Kadınlar Cem'iyeti Hakkındaki Teşekkür Telgrafı.

Atase, Atatürk Özel Arşivi, K1: 29, Dos. No: 1336/26, Fih: 6/1.

V. Fırka Kumandanlığına;

Amasya Anadolu Kadınları Müdâfa'a-i Vatan Cem'iyeti'nin teşkilî husûsunda sebk eden himem-i birâderânelerine bilhassa teşekkür ederek hemşiremiz hanımefendiye ihtirâmâtımızın iblâğ buyurulmasını ricâ, muvâffakiyetlerini temenni eyleriz.

Mustafa Kemal

Amasya Anadolu Kadınları Müdâfa'a-i Vatan Cem'iyeti Riyâsetine;

Müdâfaa'a-i Vatan husûsunda Amasya hanımlarının riyâset-i afifânelerinde 'ibrâz etdikleri âsân-ı himmet hey'etimizce müstelzim-i şükrân ve memnûniyet olmuştur. Mesâ-i vatan - perverânelerinde muvaffâkiyet temennî ederiz. İhtirâmâtımızın kabûlünü ricâ ederiz.

12.1.1336

Mustafa Kemal

Ek: 5

Mustafa Kemal Paşa'nın Kayseri Kadınlar Cem'iyeti'ni Tebrik Telgrafı

Atase, Atatürk Özel Arşivi, K1: 29, Dos. No: 1336/26, Fih: 9-1. Kayseri Kadınlar Müdâfa'a-i Hukûk Cem'iyeti'ne;

Sa'âdet ve selâmet-i vatan husûsunda bütün Anadolu'nun idrâk ettiği mesâi'ye cem'iyet-i muhteremelerinin de iştirâk etmiş bulunması hey'etimizce pek ziyâde mûcib-i memnûniyet olmuştur. Anadolu kadınlığının inkişâf-ı müstakbeli nâmına teşebbüsât-ı vâkı'alarımı samîmiyetle tebrîk ederiz. Efendim. 26.1.1336.

Kayseri Mıntıka Kumandanı Ahz-ı Asker Kalem Re'isi Emrullah Bey'e;

Kayseri'de Hanımlar Müdâfa'a-i Hukûk Cem'iyetini teşkil husûsunda himmet-i vâlâları hey'etimizce müstelzim-i teşekkür görülmüştür, efendim. 26.1.1336

Mustafa Kemal